



Yıl: 3, Sayı: 9, Aralık 2016, s. 143-153

Melahat ÇEVİK¹

IŞIĞI-KOSTÜMÜ VE DANSLARIYLA LOIE FULLER

Özet

Loie Fuller'in çalışmaları sanat ve sahne tasarımı için önem arz eder. Çalışmaları incelendiğinde yaşam örgüsünün yaptığı işi şekilendirdiğini görmekteyiz. Özellikle sahnede yaptığı teknik araştırmalar 1900'lü yıllardan günümüze önemini korumaktadır. Modern dans için, yaptığı çalışmalar referans olmuştur. Bu kadarla kalmamış bu renkli kişilik, sanatsal malzeme olarak bütün dalların ilgisini çekmiştir. Özellikle kumaşlara yerleştirdiği materyaller başlı başına birer buluştur. Dansıyla, kumaşa yerleştirdiği taşlara, parlaklık etkisi vermiştir. Bu yüzden kendisine illüzyonist gözüyle de bakılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sahne, Işık, Kostüm, Dans.

LOIE FULLER WITH LIGHT COSTUME AND DANCE

Abstract

The work of Loie Fuller is important for art and stage design. When you look at your studies, you see that your life pattern has shaped the work you do. In particular, the technical research you perform on the stage maintains its daily importance from the 1900s. For modern dance, the work we have done is a reference. Not so much in this colorful personality, artistic material has attracted attention of all the branches. In particular, the materials he places on the fabrics come together in their own right. With the dance, the stones he placed on the fabric affected the brightness. That is why he was looked upon as illusionist.

Key words: Scene, Light, Costume, Dance.

¹ Yrd.Doç.Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi., melahat.cevik@yyu.edu.tr



Devasa kostümüyle “Loie Fuller”

Işığ-Kostümü ve Danslariyla Loie Fuller

Loie Fuller'in çalışmaları sanat ve sahne tasarımı için önem arz eder. Çalışmaları incelendiğinde yaşam örgüsünün yaptığı işi şekillendirdiğini görmekteyiz. Özellikle sahnede yaptığı teknik araştırmalar 1900'lü yıllardan günümüze önemini korumaktadır. Modern dans için, yaptığı çalışmalar referans olmuştur. Bu kadarla kalmamış bu renkli kişilik, sanatsal malzeme olarak bütün dalların ilgisini çekmiştir. Özellikle kumaşlara yerleştirdiği materyaller başlı başına birer buluştur. Dansıyla kumaşa yerleştirdiği taşlara, yanar döner etkisi vermiştir. Bu yüzden kendisine illüzyonist gözüyle bakılmıştır.

Loie Fuller, orijinal adı Marie Louise Fuller'dir. (1862-1928) çocuk yaşlarda tiyatroya başlamış, tiyatro sahnesinde yetişmiş amerikalı önemli bir isimdir. Müzikle ilgilenen bir aileden gelmiştir. Babası "Ruben" tanınmış topluluklarda çalışmış kemancı, annesi "Deliah" ise opera şarkıcısı idi.¹

Başlangıçta annesinin mesleği için gönül vermişti. Onun dansçı olarak anılmasının sebebi dansa getirdiği yeniliklerdir. Sahnede kullandığı kostümlerle özellikle dans kostümü, onunla evrilmiştir. Çoğu zaman etek dansçı olarak anılmış bu dans türü; Antik Yunan ve Roma'da görülmüş sonraları değerini kaybetmiştir. Onun danslarıyla tekrar gündeme gelmiş; ışığı, rengi, dansı müziği bedeninde birleştirmiştir. Bu nedenle gesamstkunstwerk (toplu sanat) kuramı üzerine düşündürür. Bu yönüyle sahne tasarımcıları için büyük önem taşır. Yaptığı ışıklandırma çalışmalarıyla örnek alınmıştır. Ayrıca ilk kadın yönetmen olarak anılmaktadır.

Buna ek olarak, Fuller'ın çağdaş dans üzerine etkisini belgeleyen "Le lys de la vie" kısa avangart filmi; Önemli yapımcı ve teorisyenler Rene Clair ve Germaine Dulac tarafından üzerine eleştirel çalışmalar yapılmış değerli bulunmuştur. Işık ve hareket (dansının iki temel

¹ Sally R. Sommer, Loie Fuller's Art of Music and Light , *Dance Chronicle*, Vol. 4, No. 4 (1981), s.389

ögesi olarak Fuller'in yenilikçi unsurları) kullanımıyla yirmi birinci yüzyıl deneylerini de tetiklemiştir. Buna ek olarak, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda yaptığı çalışmaları özellikle aydınlatma; dans ve teknoloji üzerine güncel diyaloglar sunmaktadır. Bu tartışmaların özünde bedeni ve görüntüsü üzerinden; fiziksel ifade ve görsel soyutlama arasındaki karmaşık ilişkiyi araştırmıştır.²

Sahne kostümünde genellikle ışık oyunlarını yoğun kullanmıştır. Teknolojiye ilginin, zirve yaptığı dönemlerde, ışık oyunları üzerine araştırmalar yapmıştır. Bu çalışmaları dans kostümüne uygulayarak yenilikçi olmuştur. Genellikle ışık renk oyunlarında beyaz ipek kumaşı palet gibi kullanmış renk araştırmaları yapmıştır. Sahnede ışık yardımıyla renk değiştiren kostümleri; sarı, yeşil, turuncu, pembe, kırmızı rengine, hareketle dönüşmektedir. Son dönem kullandığı boyalar yüzünden hastalığa yakalanarak zehirli kimyasallardan dolayı ölmüştür. Döneminde heykelden tiyatroya operadan edebiyata neredeyse bütün sanatsal alanların ilgisini çekmiştir. Özellikle Pariste gezici kumpanya tiyarolarının yaygınlaşmasına ön ayak olmuştur. Sembolist hareketinin bir sembolü olarak nitelendirilmiştir.

Ekim 1892 yılında ilk kez sahneye çıktı (Folies Bergere'de) Paris'te dansı moda haline geldi. Şairler, ressam, heykeltıraşlar, öğrenciler ve kadınlar performanslarını görmek için akın etti. Toulouse-Lautrec Jules Cheret onun bir litografisini ve posterini yaptı. Auguste Rodin için poz verdi ve Alexandre Dumas'la tanıştı; Üç önemli Fransız eleştirmen, Catulle Mendès, Jean Lorrain ve Henry Bauer, ona eserlerini ithaf ettiler. Avrupa'yı gezdi. 1900 Paris Fuarı'nda o Henri Sauvage tarafından tasarlanan kendi tiyatrosunda, dans etti(...) Amerikan dansçı Ruth St. Denis'de, Loie Fuller'in dansıdan fon ve aydınlatma kullanımından etkilenmiştir.³

Tam olarak bir akımda adı anılmasada zaman zaman sembolist kabuledilmiştir.. Bu manada sahne uzamında kendini betimlesi kimi zaman cüssesini büyültürken kimi zaman boşlukta tanımlaması, tasarımcı yanının sembolist özellikler taşıdığı varsayımını göz önüne getirmiştir.

Sembolizm on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış orta Avrupa kökenli bir hareketti. Sembolistler; Doğalcı veya Gerçekçiler gibi dünyanın önemliliği ile ilgili değillerdi. Bunun yerine, ruhani olanla ilgilenmişlerdi. Gizemli durumları insanın içinde ikamet ettiği mekânda ve evrende incelediler. Fuller bu manada yüzündeki küçük bir peçeyle derin gerçekleri gizlemişti. Bu durum onda gömülü ruhani durumunda yatıyordu. Sembolist çalışmaları ve yapımları gerçekçi yaratmaya odaklanmamıştır. Drama çerçevesi uzay boşluğunda; yaşayan başka dünyaları ve varlıkları kapsayacak şekilde genişletilmişti. Burjuva tiyatrosunun tersine Sembolistin çalışmaları ve performanslarında, olaylara gerek yoktu ne doğrusal bir tavır gerekli ne de üç boyutlu uzayda hapsedilmeliydi. Zaman hızlı geçmekte buna bağlı hızlanan hareket uzayda rasyonellik dışında yer alabilirdi. Sembolistler alışılmamışlarla ilgilenmediler, zaman ve mekân ile görüşleri, aynı zamanda vücudun a-tipik belirtileri sıra

² Ann Cooper Albright, *Traces of Light: Absence and Presence in the Work of Loie Fuller*, Wesleyan University Press, Connecticut 2007 s.181

³ Editör Edward T. James, *Notable American Women, 1607-1950: A Biographical Dictionary*, Harvard University Press, Cilt 1 London, 1971 s. 676

dışındı. Bunlar; insan formunun soyutlama çabası idi ve son derece ilginçti.⁴

Fuller 1891 yılında Massachusetts sahnesinde "Quack MD" olarak adlandırılan bir oyunun gösterisinde, ilk kez kendinden söz ettirdi. Sally Sommer araştırmalarına göre , bu önemli aktris ve burlesque dansıyla seyirciyi hipnotize etmekteydi. Onun dansı ve ve akışkan ipek elbisesi izleyicilerden coşkulu bir karşılık aldı. Bu gösteride ışıkla dalgalanan kostüm kalıplarını yarattı ve o bundan sonraki çalışmalarında da ipek üzerinde ışığın etkilerini araştırdı.⁵

Oyun yazarlığına dans hayatı boyunca devam etmiştir. Dans kariyeriyle önemli isimlerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Isadora Duncan, Maud Alan, Ruth St. Denis gibi kendinden sonra gelecek dans sanatçıları etkilemiştir. Özellikle Diyaghilev'in 1909'da kurduğu Rus dans topluluğunun ilgi odağıdır. 1890'larda üne kavuştuğu günden 1928'lere kadar Londra-Paris gibi önemli merkezlerde gösterilerine devam etmiştir.

Tiyatro ve dans teorisi ve üzerine Loie Fuller'in katkıları çoktur, dans ve tiyatro tarihçile-ri, ondan önemle bahsederler. Önemli dansçılar onu yenilikleri ile örnek adılar(...) 1865 ve 1891 yılları arasında Fuller; aktris, yönetici ve bazen oyun yazarı olarak oldukça başarılı bir kariyer edin-miştir. 1892 sonrasında, Art Nouveau, Sembolizm ve Empresyonizm akımlarını hem etkilendi hem de etkilemiştir. Yüzyılın başında Paris'te önemli sanatçılar tarafından, ilgi odağı olmuş, adına tiyatro bile inşaa edilmiştir. Isadora Duncan, Maude Allen'le kurduğu toplulukla, ilk Avrupalı turları gerçekleştirmiştir. Bunun yanında oyunlar yazmaya devam etmiştir. 1904 yılında, o ilk deneysel filmini yapmış ve bir dans okulu da kurmuştur. Onun ölümünden sonra uzun süre bu okul performanslarına devam etmiş büyük dansçılar yetişmiştir. Ayrıca bu okulda önemli sahne gelişmelerine de imza atılmıştır; sahnelemede teknik cihazlar özellikle patentli ilk ışık makineleri, kostüm tasarımları gerçekleştirilmiştir.⁶

Sanatı bilimle birleştiren araştırmalara imza atmıştır. Hareket ışık ve kostümü bileştirerek bu öğeleri dansın parçası haline getirmiştir. Oluşturduğu ve işlevine göre bulduğu taşları dans kostümüne yerleştirerek (cam kristal, çeşitli kimyasal tuzlar ve madenler) renk ve biçimsel kompozisyon olanaklarını araştırmıştır. Kumaş ve dans arasında kurduğu bağ muhteşem efektle sonuçlanmıştır. Giyim özellikleri davranış kriterini belirlemede önemlidir. Bu kadar büyük boyuttaki kumaşlarla yaptığı kostümle dans etmekte ve buna rağmen aksiyona hakim olması önemlidir. Bununla birlikte harekette çeşitlik ortaya koymakta bu durumda da onun dans kabiliyetinin göstergesidir. Anatomik özellikleri bu boyuttaki kostümü içinde neredeyse belirsizdi. Bu tutumundaki diğer bir amaç dansıyla ya da gösterisiyle gündeme gelmek istemesiydi.

Dansı; hareket, ışık, ve renkli ipekten meydana geliyordu. O dansında, ışık, renk,

⁴ Angenette Spalink;

https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=bgsu1277060256&disposition=inline , "Loie Fuller And Modern Movement.

⁵ Ted Merwin; Loie Fuller's Influence on F. T. Marinetti's Futurist Dance ; *Dance Chronicle Dergisi* Sayı : 21 (1998), s. 73

⁶ Sally R. Sommer; The Drama Review, Loie Fuller, Vol. 19, No. 1, Post-Modern Dance Issue 1975), MIT Press Cambridge s.53

kostüm ve anatomik özelliklerini tek bir görsel görüntü içine kaynaştırmıştır. Fuller renkli aydınlatma elemanlarıyla dans ederek ipek kostümün dalga görüntüsünü kavramsallaştırmıştır. Oldukça, ince bir İpekle tasarladığı, dansının şekillendirdiği hassas dalgalarla kostüm hareketlenmekte, renk de değişmekteydi.⁷

O tarihlerden günümüze kadar üzerine araştırmalar yapılmış önemli isimlerden biridir. Özellikle modernleşme sürecinde dansıyla; sanata ve bilime katkı sağladığı düşünülmüştür. Bu isimlerin başında Performans sanatı üzerine çalışmalarını yürüten Rhonda Garelick 2007 yılında Princeton Üniversitesi sempozyumunda “*Loie Fuller's Performance of Modernism*” Loie Fuller'in performanslarının Modernite üzerine etkisini incelemiştir incelemeyede devam etmektedir.

Professor Garelick kitabında Fuller'in; performans mekaniği, sahne aparatları, patentli diyagramları ve kostüm tasarımları üzerine araştırmalar yapmıştır. Garelick sonradan Gordon Craig ve Adolphe Appia gibi tiyatro teorisyenlerinin çalışmalarını çoğunlukla ışık ve gölge oyunlarını Fuller'in deneyleriyle karşılaştırmıştır. Fuller aslında balede yatan modernist potansiyeli açığa çıkarmıştır. Etkili bir biçimde insan vücudu fizik mekanik ve yer çekimini estetize etmiştir. Balede Meditasyon ve ışık gibi önemli unsurları kaynaştırmasıyla yirminci yüzyılda modern dansıda şekillendirmiştir.⁸

Loie Fuller ismi genellikle ışık ile anımsanır: Işık Peris, İnci Renk Tonları, Sihirli Prenses, Işık Ressamı. Bu tasvirler onun aydınlatmaları üzerineydi. bu durum parlak kariyerinin geri kalanını etkiledi neredeyse dans yeteneğinin de önüne geçti. Sadece Isadora Duncan ve Ruth St Denis gibi isimlere değil ışık ile sunduğu deneyler sayesinde de, modern dansa teorik ya da teknik açıdan önemli bir miras bıraktı. Oldukça tıknaz görünen yalnız dansçı Fuller tarihçilerinde kabul ettiği gibi modern dansı etkiledi.⁹

Özellikle uzay boşluğunda büyü bir dünya yaratmayı hedeflediğinden ışığın büyü görüntüsünü kullanmıştır. Mistik dünyadan varlıkları betimlemeye yönelmiş tanrısal olanla dünyevi olanı gösterisinde kaynaştırmıştır. Işıksal illüzyona fazlaca yüklenmesinin hedefinde tanrısal olanı betimleme isteği vardır. Mucizevi olan tanrısalıdır, sanat mucizevi olana yaklaşmalıdır. Bu manada mekansal çözümlemeleri sıradan değil, derin bir çalışmanın ürünüdür.

Kostümleri doğaüstü varlık ya da Rodinin hayallerindeki figür haline dönüşmekteydi. Fuller metamorfoz kumaşlarıyla dansın virtüozü oldu. Sahne arka planında sunumunu yapmakta, dikkat çekmek için sahneyi siyah ya da koyu mavi kadife ile kaplatmıştı. Sahnenin neredeyse tamamı karartılmış çerçeveden kurtarıp uzayda kaybolduğu bir görüntü elde etmişti. Genellikle sahne de birden fazla işlevli kostümleri ışıkla dönüşmekteydi. Mallarme, bu yönüyle onu fenomen kabul etmiştir. Yazılarında onu “büyülü ortam oluşturur” diye yazdı. Solo dans kariyerinin başlangıcında; çeşitli elboyama motifli tasfirler çizmekte, pelerin benzeri bir kumaşla kostümünü tanımlamaktaydı. Kıvrılan yılan, çiçek veya kelebek; yanardöner harelî kumaşlarla tasarlanmıştı. Ancak zaman içinde kostümleri modernist döneme uygunluk

⁷ Age.s.54

⁸Rhonda K. Garelick; *Comperative Literature* , Electric Salome, Loie Fuller's Performance of Modernism, Duke University Press, No. 2, Durham İngiltere 2010 s.195

⁹ Sally R. Sommer; *Loie Fuller's arts of Music and Ligt*, Dance Chronicle, No. 4 (1981), s 389

göstermiş 1895'lerde Fuller devasa beyaz ipekten uyguladığı kostümlerinin yerine bir varlığa atıfta bulunduğu kostümlerini geliştirmeye başlamıştı. Devasa renkli kostümleri kelebek ve gövdesi kanatları görünümündeydi. Beyaz ipekten kostümünü geniş bir ortamda dansıyla sunuyor yansıttığı elektrik ışığıyla kostümü renklendiriyordu. Sahnede, fiziksel devinimi ve kostümüyle bedenini gizledi üç boyutlu kostümleriyle artık performans sanatçısıydı. Onun dansı bir hikaye anlatmıyor seçtiği bir varlık ve görüntüsü ışıkla birleştirip uzay boşluğunda sunuyordu.¹⁰

Kültürel ve doğal zenginlikleriyle büyük bir mirasa sahip Hindistan'ın gökkuşağı rengindeki kumaşları ilgisini çekmişti. Zaman zaman kumaş için burayı keşfetmekteydi. Bu yüzden kullandığı kumaşları teknik açıdan incelemek de oldukça önemlidir. İpeği tercih etmesindeki neden kumaşın hafifliği ve kolay hareket ettirebilmesidir. Ayrıca kumaşa özgü parlaklıkta ışıkoyunları için iyi bir malzemedir.

Yeni teknik ve malzemelerle şaşırtıcı görsellik elde ediyor ve bir çeşit stilizasyon yaratıyordu. Bu manada döneminde genellikle fütürist dansçı olarak nitelendirilmiştir. Tabi büyük boyularda tasarladığı teknik düzenlemelerle boyadığı kostümlerin etkisi çoktur. Sunduğu mekanik solo dansı Marinetti'nin futurist kıstaslarınada uymaktaydı. Genellikle ışık efektlerini desteklemek için dekorda kullandığı ayrıntılar ilginçtir. Sahne altından verdiği ışığı yansıta bilmek için cam üzerinde dans etmiş, cam malzemesinin saydamlığından faydalanmıştır. La Danse du Feu (Ateş Dansı)

Bedensel hareketlerle soyut bir fikri sentezlemek zor olduğundan bilinen yöntem, yöntem kişinin yüz ifadesiyle hareketlerini desteklemesidir. Ancak , onun diğer özel yanı; doğa üstüvarlık sunumunda detayları etkileyici biçimde atlamadan ve yüz ifadesine baş vurmadan aktarmaktaydı. Bu nedenle de vücudu bir kısmından ziyade bir bütünün vurgusu olarak, biçimini ortaya çıkartmaktaydı. Yüzünün örtülü olmasının bu anlamda kolektif bir değeri de vardır.¹¹

Filippo Tomaso Marinetti ve Valentine Saint-Point (Fütürist Kadın Manifestosu) Fullerin sanatının sembolist köklerin rahatsız oldular. Saint-Point , onu Fütürist eğilimli bulmasına rağmen , kimi unsurlarla özellikle gizemli atmosferiyle Fuller'in çalışmalarının tekrar incelemek istiyordu. Duyuları ironik bunun yanında ışık ve gölge oyunu kullanımı karmaşıktı.¹²

Bu durum onu sembolistlere de yaklaştırıyordu. Bu sebeple fütürist akımda tanımladıkları özellikleriyle tasvir ediyorlardı. Sanatsal çalışmaları iki akım arasında gibiydi net bir çizgisi yoktu. Çalışmaları sık sık bilim adamlarınca katagorize edilmekteydi.

Fuller'in aydınlatma teknikleri Sembolist ifadeye benzerlik uyandırmaktadır. Gosta Bergman (1894-1945), Tiyatro Aydınlatması için Sembolist ışık kullanımı üzerine önemini

¹⁰ Rhonda K.Garelick; Elektrik Salome L.Fuller Performans of Modernism , Princeton Üniversty Pres, Oksford, 2007. s.35

¹¹ Ted Merwin; Loie Fuller's Influence on F. T. Marinetti's Futurist Dance, *Dance Chronicle* Vol. 21, No. 1 (1998) s. 77

¹² Age, s. 78

açıklar. Sembolistlerin tüm sanat çalışmalarında ışık merkezi bir rol oynar ve sadece atmosferik değildir. Yanılsamalı ışık kullanımında, ışığın yoğunluğu ve renklerin dereceleri duyguyu oluşturabilir. Gosta sembolistlerin ışığı kullanımını sadece bir uhrevî bir parıltı olarak tanımlamaz. Işık kombinasyonu ve rengi; görsel deseni oluşturmak içinde etkindir. Bu ifade aynı zamanda Fuller'i anlatmaktadır.¹³

Dansı koreografik açıdan yeniydi, ancak gerek sanatsal gerekse teknolojik açıdan teknik denemeler dönemden esinlenmiş bazende döneme esin kaynağı olmuştur. Adolpe Apia özellikle sahne ışıklaması üzerine çalışmalar yapan önemli bir isimdir. Loie Fuller'in çalışmaları onun içinde önem arzettiştir.

Sembolist tiyatro çalışmasıyla Fuller ışık ve renk varyasyonu kullanmış, hareketin üstüne yansıtıyordu. Sembolistlerde olduğu gibi ışığı sanatsal işin bir parçası olarak kullanmaya, desenleri, renkleri ışıkla birleştirmeye çabaladı. Işık yoğunluğunu yaratmak için alanı, kostüm ve hareketle bir araya getirdi. Fuller, sanatını ve bedeniyle uyguladı. Onun çağdaş tiyatro uygulayıcısı ve aydınlatma tasarımcısı, Adolphe Appia (1862 – 1928) ile ortak yönleri vardı. O çalışmalarında illüzyonu mümkün olan en yüksek derecede kullanılması gerektiğine inanıyordu; ve tiyatronun gerçeği İnsan vücudu olarak tanımlamıştı. Appia'nın tiyatro sanatı anlayışı , insan vücudu ile bağlantılı olarak inşa edilmelidir yönündedir. Sahne plastiğinin (sahne bileşenlerinin) aktör için gerekli olduğunu vurgular. Appia sahnenin sadece zemin olmadığını bunun yerine, her şeyin aksiyona dâhil olmasını koşullandırır. Sahne, sanatçının bedeni ile uyum içerisinde olmalıdır. Dramatik eylem de sahnedeki karakterlerin varlığı nedeniyle oluşur; karakterler olmadan hiçbir şey yoktur. Böylece sahne aktörün evrilmesinde; önemli bir faktördür. Appia insan vücudunun bir sahne performansında en önemli bir bileşeni olduğunu vurgular. Sahnenin Tüm unsurları oyuncu bedeniyle ile uyum içinde çalışmalı ve birlikte uyumlu bir bütün oluşturmalıdır.¹⁴

1892 yılında sahnede Akkor elektrik ışıkları diye bir yenilik vardı tiyatrolar elektrik armatürleri ve gaz lambalarını dönüştürmeye başlamıştı. Fuller elektrik ışığının potansiyelini kullanan ilk yorumcularından biriydi. Fuller'in performansları, karanlık bir sahnede bugün bile hafife alınmayacak bir şekilde başladı, bu onun zamanına göre şaşırtıcı, yenilikçi oldu. Fuller sahne ışıklarını ortadan kaldırıp ve bunun yerine ön, yan ve arkadan sahneyi aydınlattı. Döner renkli lensleri ışık efektleri için kullandı.¹⁵

Dansları koreografik açıdan zaman zaman eleştirilse de skirt(etek) dansının doğuşu çok eskidir. Fuller'deki ayırıcı ve özel koreografik tutumlar skirt dansını yeniden anlamlandırmasını sağlamıştır.

Fuller etek dansı, Antik Roma ve Parthenon kültüründen ilham almış eski bir gelenekten ortaya çıkmıştır. Fuller etten ve kemikten bir kadın olmasına rağmen , sahnede

¹³"Angenette Spalick,"Loie Fuller and Modern Movement", A Thesis Submitted to the Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of MASTER OF ARTS, August 2010 s. 24,25

¹⁴ Age, s. 30

¹⁵ Ted Merwin;Loie Fuller's Influence on F. T. Marinetti's Futurist Dance *Dance Chronicle* Vol. 21, No. 1 (1998) s.79

imkansız görünen efektleri; alevleri, buharları, ışık hayaletlerini ve çiçeklerin renkli özlerini şaşırtıcı parlaklık içinde seyiciye yaşatıyordu.¹⁶

Meyerhold'un biyomekanik kuramı ve Fullerin dansları incelendiğinde aralarında önemli bağların olduğu farkedilmiştir.

İtalyan Fütürist ideolojinin kalbi Marinetti yazılarında Fuller'e önemle değinmişti. Nitekim, Marinetti zamanın teknolojisi ve mekanik hareketlerini insan vücudunda sunan, Vsevolod Meyerhold'un çalışmalarıyla da ilgiliydi. 1920'lerin başlarında geliştirdiği biyomekanik oyunculukta; otomatikliğin fiziksel ve duygusal reflekslerin bir ürünü olması gerektiğini savunurdu. Marinetti, "Fuller teknolojiyi vurguladığı danslarını icat etmiş ve fizikselliğiyle teknolojiyi kutsamıştır," diye açıkladı.¹⁷

Teknolojik ruh insanın ilgisini her halükarda çeker ve kademe kademe kendisine dahil eder. Özellikle ondokuzuncu yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında teknolojik gelişmeye kayıtsız kalmak Avrupa ve Amerika neredeyse için imkansızdır. Bu manada Amerikada doğan Avrupa'da gösteri dünyasına dahil olan Fuller'in gelişmesine de teknolojik ilerleme büyük etkindir.

Büyük ölçüde on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında yapılan bilimsel buluşlar onun danslarını ve tasarımlarını etkilenmiştir. Performans tarihçisi "Felicia Mc Carren" son makalesinde Fuller'in elektrik kullanımına yaklaşımı Jean Martin Charcot 'ile karşılaştırır. On dokuzuncu yüzyıl sonları Fuller'in dans gösterilerini inceleyip elektrik şoku tedavisi ile histeriyi tedavi etmeye çalışmıştır. Mc Carren histerik belirtiler ve Fuller'in dansları arasındaki paralellikler görmektedir. Onun dansı kullanımı ve özgürlük düşüncesi yardımıyla hipnoz gibi ayrılmış bir kişiliği birleştirmek için elektrikli kullanır. Histerik felçli bir kadın hastaya hareketi geri kazandırmak için dansını incelemeyi görev edinmiştir.¹⁸

Loie Fuller onu başarıya götüren sahne etmenlerinin hepsi iyi kurgulanmıştır. Teorik ve pratikte sahnede yetişmesi onun için büyük avantajdır. Müzik ve dans arasındaki ilişkiyi doğru irdelenecek ve doğru konumlandırarak kadar üstün yeteneğe sahiptir. Bu manada dans müziği seçimleri önemlidir. Keza ışıklandırma uygulamaları da oldukça önemlidir.

Tiyatrosu sahnesindeki ilk performansında; ipeksi şehvetli dansı, eşlik müziği "Loin du Bal"dı. Başlangıçta, "melodisi tatsız gelebilir ama müzikal seçimin kurnazca olduğu kabul edilmelidir," diye yorumlandı. "Loin du Bal" onunla hızla popüler oldu ve Fuller'in dansı için belirlenmiş melodi olarak tespit edildi. Başından itibaren o dramatik olanda müziği nasıl kullanılacağını, halkın gözleri ve kulaklarına nasıl hitap edeceğini iyi biliyordu. Fuller, tek bir keman tarafından çalınan bu basit parçayla başlamayı seçti. Tiyatroda kullanılan ışık 1892'de hala karanlık ve gelişmemişti. Dansçı ışıkları tek bir giriş ile ortaya çıkarmıştı. Buna rağmen beklentileri karşıladı. Amerikalı bir eleştirmen 1893 yılındaki ilk dansı hakkında yazarken, dramatik olan ve duyulara hitap eden aktarıken; müzik dansçının hareketlerini takip etmekte komutlarıyla ışıklar yanıp sönmekteydi. Bir rüya alemini yansıtmakta, esrarengiz şiddetli bir akor ile sunum sona ermekteydi, diye aktarır. Paris'te Folies-Bergeres tiyatrosunda 4 Kasım

¹⁶ Age, s. 82

¹⁷ Ted Merwin, s. 82

¹⁸ Age, s.82

1892 tarihinde Serpentine Dans prömiyeri "Loin du Bal"e eşlik etti. Eleştirmenler onun kamusal başarısını tastik ettiler. Herkes onun dansı ve müzğiyle, yeni dansa bakışını övmekte takma adını vererek , "La Loie," memnuniyetlerini die getirdiler. O bütünüyle göz kamaştırıcıydı. "la Creatrice." (Yaratıcı)¹⁹

Özellikle hemen hemen bütün gösterilerinde dansı öncesi; mekanı doldurmak yerine dansını sonsuzluk içinde sunmanın illüzyon yollarını araştırır. Sembolistlerde görülen bu durum incelendiğinde insanın evrendeki yalnızlığını betimlemiştir. Solo danslarlarıda bunu pekiştiriyor olabilir. Teknik çözümleride bedensel imajını büyük gösterecek aparatlar kullanmıştır. Buna rağmen kostüm ölçüleride bedensel ölçülerinin neredeyse 10 katıdır.

Serpentine (1892) Yılanlı Dans 'da Fuller uzay boşluğunun çevrelediği sahnede büyük etkeli kostüm giydi. Dansçı kollarında yapay uzantılar kullandı ve kumaşa renkli değişen ışıklar, sihirli fenerler yerleştirdi. Bu sayede, onu fantazmagorik (fantastik illüstrasyon) şekliyle sundu. Protezle (elinde tuttuğu sopalar kostüme gizlenmişti) vücudunu büyük gösterirken; bu tasarım ile kendini yeniden var etti. Fuller'in ritmik hareketi ve ışığı sanki uzay boşluğunda onu kostümüyle bütünleştiriyordu. Loie Fuller'in yarattığı paradoksal ve tamamen robot model tasarımının, kinayeli etkileri sanatını Fütürist dans alanında da tanımlattı.²⁰

Dönemin dans koreografisi dekor kostüm ve ışıklamanın dışında tavır sergilediği için olumsuz eleştirilere de maruz kalmıştır. Ancak Gene bu dönem gözde sanat dalı olan dans ve koreografi üzerine eleştirisel bakışlar yoğunlaşmıştır. Dans türü olarak neyin adı altında kategorize edileceği üzerine sorular ortaya çıkmıştır.

Seyirciler onun performansları muhteşem bulsa da, zaman zaman bazı eleştirmenlerce Fuller 'in danslarının teknik çalışmalar olduğunu söylüyordu. Kimilerine göre de, vücut dilindeki teknik ustalık onun danstaki eksikliği sonucunda ortaya çıkmıştı. Kimi dans tarihçileri de eleştirilerinde; onun sınırlı hareket ettiği ve koreografi durumunun ise belirsiz olduğunu düşündüler. Örneğin o dansında, kumaşın hareketine fazlaca yüklenmişti. Dansı dönüş ve yürüyüş gibi basit hareketlerin kullanımına dayanıyordu.²¹

Serpentine'den sonraki çalışmalarında temel uygulama yöntemlerine sadık ama geliştirerek devam etmiştir. Betimlemeye dayalı dansla; Papillon(1892), Violet (1892), La Danse du Feu (Ateş Dansı) 1899 ve Elektrik Salome'dir.

Kimi zaman dekor kullanmış bu kaygının ise çalıştığı kurumsal istek neticesinde geliştiği düşünülmüştür. Fuller'in "La Danse du Feu" dans gösterisinde dekor kullandığı video kayıtlarından görülmektedir. Bu dansta eşlikcisi vardır. Bir ön oyunla dans başlar zebani

¹⁹ Sally R. Sommer ; Loie Fuller's Art of Music and Light, *Dance Chronicle* No. 4 (1981) s.391

²⁰ Günter Berghaus,Futurism The Technological Imagination , Patrizia Veroli Avangarde , Newyork 2009, s.125

²¹ Carolina J Kappel;Labyrinthine Depictions and Tempting Colors: The Synaesthetic Dances of Loie Fuller as Symbolist Choreography A dissertation presented to the faculty of the College of Fine Arts of Ohio University, In partial fulfillment of the requirements for the degree Doctor of Philosophy, 2007 s.33

kostümüyle eşlik eden dansçı sahnede efektlerle yükselmiştir. Dans eşlikçisi kazanın altından ateş yakar. Zebani yok olur kazandan müzik ve ışık eşliğinde Loie Fuller, sahne altından yukarı doğru yükselir, ateşi anımsatan renk ve figürlerle dans eder.²² Bkz. www.youtube.com/watch?v=P7Z3sZ8XwX4, 1899 La danse du feu.

Bütün bu çalışmaları esnasında yeni arayışlar için bir laboratuvar mantığıyla çalışmıştır. Çoğu zaman provasız gösteriye başladığı kimi zaman ise bir iki hareket provası almıştır. Ancak teknik manada bütün kullanımlarını önceden deneyimleyerek kullanır.

Fuller sürekli yeni teknikler denemeye devam etti", Ateş Dansı" için aşağıdan ışıktanmış cam bölme üzerinde dans ederek bir mum etkisi yarattı. O karanlık sahnede fosforlu ışık malzemelerini kullanan ilk kişiydi. Işıklandırma efektleri için kardeşi Burt yönetiminde elektrikçilerle kendi ekibini oluşturmuştu.²³

Papillon (1892) dans gösterisinde de dekor kullanılmıştır. Sahnede ağaçlar ve çiçeklerle bir bahçe tasarlamıştır. Bir kelebek maketi gökyüzünden sahne ortasına doğru iner ve bitkilerin üzerine inerken yok olur devreye bir kelebek olarak, gene yerden yükselerek Fuller danslarıyla girer. Bkz. www.youtube.com/watch?v=a0vRS3XRJQs, 1902 Louie Fuller

Fuller'in çağdaş sanat üzerine etkisi 35'ten fazla yaratıcı koreografi eserle belirginleşmiştir. ABD, Bahreyn, Kanada, Fransa, Hindistan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Nijerya, Rusya ve İskoçya'da sunumlarını yapmıştır.²⁴ (James, 1971)

Fuller sahnede solo dansı ve sahnelemeye bakış açısıyla başarıyı elde etmiş, sanatın her alanında etki bırakan önemli bir isimdir. Sahneleme açısından ve günümüz sahne tasarımı açısından önemi de bilinmelidir.

²² www.youtube.com/watch?v=P7Z3sZ8XwX4, 1899 La danse du feu.

²³ Editör Edward T. James ; Notable American Women, 1607-1950: A Biographical Dictionary, Harward Üniversty pres 1. cilt London ,1971 s. 676

²⁴ Jody Sperling ; Loie Fuller (1862-1928), http://www.danceheritage.org/treasures/fuller_essay_sperling.pdf

KAYNAKLAR

- SALLY R. Sommer; Dance Chronicle Dergi, Loie Fuller's Art of Music and Light, , Sayı: 4, Taylor & Francis, Ltd, Abingdon 1981
- ANN COOPER Albright, Traces of Light: Absence and Presence In The Work of Loie Fuller, Wesleyan University Press, Connecticut 2007
- NOTABLE American Women, 1607-1950: A Biographical Dictionary, Editör Edward T. James Harward Üniversty pres, cilt 1. London 1971
- TED MERWİN, Dance Chronicle Dergi. Loie Fuller's Influence on F. T. Marinetti's Futurist Dance, Sayı : 21, Taylor & Francis, Ltd, Abingdon 1998
- SALLY R. Sommer; The Drama Review,, Loie Fuller, Vol. 19, No. 1, Post-Modern Dance Issue, MIT Press Cambridge 1975
- RHONDA K. Garelick; Comperative Literarure, Electric Salome, Loie Fuller's Performance of Modernism, by Duke University Press, No. 2, Durham İngiltere 2010
- ANGENETTE Spalink; Loie Fuller And Modern Movement,, A Thesis Submitted to the Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of master of arts, Bowling Green Ohio 2010
- GÜNTER Berghaus; Futurism And The Technological Imagination, , Patrizia Veroli Avangarde yay, Newyork 2009
- CAROLİNA J Kappel; Labyrinthine Depictions And Tempting Colors: The Synaesthetic Dances of Loie Fuller as Symbolist Choreography A dissertation presented to the faculty of the College of Fine Arts of Ohio University , In partial fulfillment of the requirements for the degree Doctor of Philosophy, 2007
- EDİTÖR Edward T. James; Notable American Women, 1607-1950: A Biographical Dictionary, Harward Üniversty pres cilt 1, London 1971 Angenette Spalink;
- https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=bgsu1277060256&disposition=inline, Loie Fuller and Modern Movement (pdf)